

Yıl / Year: 2019

Cilt / Volume: 9

Sayı / Issue: 17

Sayfalar / Pages: 45-59

Derleme Makalesi

Gönderim Tarihi: 22.11.2018

Kabul Tarihi: 09.04.2019

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA VE İSTİHDAMA ETKİLERİ: GAZİANTEP-ADİYAMAN-KİLİS ÖRNEĞİ

Mehtap KUTLU¹

Öz

Arap ülkelerinde meydana gelen halk isyanları ve protestolar Tunus ve Mısır'dan başlayarak tüm bölgeyi etkilemiş 15 Mart 2011 tarihinden itibaren Suriye'ye de sirayet etmiştir. Yaşanan çatışmalar nedeniyle ülke kaos ortamına sürüklenmiş binlerce kişi yaralanmış, yine binlercesi hayatını kaybetmiştir. Suriye'de yaşanan insani krizin büyümesi sonucunda sınır bölgemizde bir hareketlilik başlamıştır. Göç akını nedeniyle ülkemiz Suriye vatandaşları için birtakım tedbirler almak zorunda kalmıştır. Türkiye tarihindeki bu en büyük göç dalgası; bu durumu en yakınında yaşamak zorunda olan sınır illerimizdeki vatandaşlarımız başta olmak üzere Türk halkı üzerinde pek çok kaygıya neden olmuş ve bir yandan da beklentileri beraberinde getirmiştir. Dünyada eşine rastlanmayan ve kısa sürede gerçekleşen bu denli büyük bir göç dalgası nedeniyle ülkemiz çetin bir sınav vermektedir. Bu çalışmada temel istatistiksel veriler ve ülkemizin makroekonomik dinamikleri göz önünde bulundurularak, Türkiye'de yaşayan Suriyeli nüfusun demografik ve ekonomik yapısı incelenecek, bilhassa işgücü piyasası ve istihdam açısından bu göçün hali hazırda birçok ekonomik sorunla mücadele eden ülkemizin durumun üstesinden gelip gelemeyeceği analiz edilecek, yaratabileceği fırsatlar birlikte irdelenerek tehdit oluşturabilecek unsurların tespiti ve avantajla dönüştürmenin yolları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Geçici Koruma, Suriyeli, Mülteci, Göç Ekonomisi, Ekonomik Entegrasyon, Makroekonominin Dinamikleri, İşsizlik

Jel Kodlar: J 21, Z 10

AN EVALUATION ON THE IMPACT OF THE SYRIAN REFUGEES IN TURKEY ON LABOR MARKET AND EMPLOYMENT: EXAMPLE OF GAZİANTEP-ADİYAMAN-KİLİS

Abstract

The popular uprisings and protests occurred in the Arab countries, starting from Tunisia and Egypt, have affected the entire region and have spread to Syria since 15 March 2011. Due to the conflicts experienced, the country has been drifted into a state of chaos, thousands of people have been wounded and again thousands of them have lost their lives. As a result of the growth of the humanit

¹ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, m.eroglu_06@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8816-1487

arian crisis seen in Syria, a movement has started in our border region. Due to the influx of migrants, our country has had to take some measures for Syrian citizens. The largest wave of immigration in the history of Turkey has caused many concerns on the Turkish people, especially our citizens in the border provinces, who have to live in the vicinity and on the other hand, it has brought expectations. Our country is giving a serious test because of such a huge migration wave that has not been already seen in the world and happened in a short time. In this study, taking into account the basic statistical data, and the macroeconomic dynamics of the country, the demographic and economic structure of the Syrian population in Turkey will be studied; especially in terms of the labor market and employment, it will be analyzed whether our country, is currently struggling with many economic problems, will be able to overcome the situation; the determination of factors, that may pose a threat and the ways to turn them into an advantage will be discussed by examining the opportunities, which it may create, together.

Keywords: *Syrian refugees, Migration economy, Economic integration, Dynamics of macroeconomy, Unemployment*

Jel Codes: J 21, Z 10

GİRİŞ

Göç hareketleri; toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve benzer nedenlerle yüzyıllardan bu yana var olan bir olgudur. Göç, bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketlerini içerir. Göç, gönüllü veya zorunlu göç olarak temelde iki sebeple gerçekleşebilir. Ancak göç hangi sebeple olursa olsun, göç edenleri ve toplumları sosyal, siyasi ve ekonomik açıdan etkileyen bir mesele olduğundan birçok akademik disiplinin ele alması ve doğru politikalarla toplumsal dengeyi gözeterek iyi ve dikkatli yönetilmesi gereken bir olgudur. Çünkü göç sadece göç alan devletleri değil küreselleşmenin hissedildiği ve göçün yoğun olduğu coğrafyalarda en önemli gündem maddelerinden biridir ve işte bu yüzden de herkesi ve her yapıyı ilgilendirir.

Betts'e göre (2017), zorunlu göç, 20. Yüzyılın ve 21. Yüzyılın ilk yılları için önemli bir özellik olmuştur. Siyasi zulüm, çatışmalar, doğal ya da insan kaynaklı afetler nedeniyle birçok kişi evlerinden kaçmak zorunda kalmıştır. Dünya Bankası verilerine göre (2017) Dünyada göçmen nüfusu toplam nüfusun %3.3' üne ulaşmıştır. 15 Mart 2011 tarihinde, Suriye'de patlak veren kaos ortamı ve kriz dünyanın en büyük nüfus hareketi ve mülteci hareketlerinden birine neden olmuş ve dört milyona yakın insanı sığınmacı haline getirmiştir. Sürecin uzaması ile mülteciler göç ettikleri ülkelerde siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik konularında etkiler yaratmaya başlamıştır. Suriyeli nüfusunun en önemli bölümünü Türkiye kabul ettiğinden bu durum ülkemiz için diğer ülkelere nazaran daha fazla üstüne düşülmesi gereken araştırmalara ve politikalara gebe bir ortam hazırlamaktadır.

Türkiye, 29.04.2011 tarihinden itibaren Suriyeli vatandaşların sınırdan içeri alınarak Hatay'da bir spor salonunda geçici konaklama ve gıda ihtiyaçlarını karşılanması suretiyle ilk göç hareketini yönetmeye başlamıştır. Human Rights Watch 2017 Raporuna göre 2016 yılı itibariyle 6 milyon kişi yerinden olmuş binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Suriyeli mültecilerin çoğu Ürdün, Lübnan ve Türkiye'de olup yalnızca 1/3'ü Avrupa'da bulunmaktadır. Suriye'deki iç savaşla birlikte 80 milyar USD'lik tahribat olmuş yeni yapım maliyetinin ise 200 milyar USD olduğu hesaplanmıştır.

İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre; Türkiye'de ilk başta 100 bin kişi olarak tahmin edilen Suriyeli mülteci sayısı 2011 Nisan ayından bugüne 3 milyon kişi sayısına ulaşmıştır. Bu kişilerin 227 bini kamplarda yaşamakta iken şehir merkezlerinde yaşayan Suriyeli nüfusu 3 milyon kişiyi geçmiştir. Türkiye nüfusunun neredeyse %4 üne karşılık gelen bu sayı halihazırda birçok entegrasyon argümanını gündeme getirmektedir. Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğundan ve hala ekonomik bakımdan sorunlar yaşayan bir ülke konumunda bulunduğundan mevcut sorunların büyümesi ve kriz haline gelmemesi için ekonomik açıdan teşhis ve çözüm önerilerinin isabetli yapılması ihtiyacı doğmuştur.

Bu çalışmada, başta işgücü piyasası olmak üzere ekonomik açıdan mülteci krizinin zayıf yönlerini bertaraf edecek politikaların geliştirilmesi ve güçlü yönlerin pekiştirilerek fırsatlara dönüşebilmesi için farkındalık oluşturma amaçlanmaktadır. Çalışmada konular daha önce yapılmış saha çalışmaları, genel ve karşılaştırmalı istatistikler ışığında ele alınıp analiz edilerek, geneli kapsayan bir öngörü ile irdelenecek olup hala birçok alanda yeterli verilerin ve istatistiklerin olmayışı ise tartışmanın bu açıdan sınırlı kalmasına neden olmuştur. Çalışmayı özgün kılan da bu iddiadır. Makroekonomik dengelerinin her biri aynı zamanda başka araştırmaların temel konusu olabilecekte mahiyette derinlik içermektedir.

1. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN ÇALIŞMA STATÜSÜNÜN HUKUKİ DAYANAĞI VE GEÇİCİ KORUMA

Suriye vatandaşlarının 29.04.2011 tarihi itibariyle sınırdan içeri alınarak geçici konaklama ve gıda ihtiyaçları sağlanmasıyla “**misafir statüsü**” verilmiştir. Türkiye'nin yüz yüze geldiği beklenenden öte bir kitlesel akın olduğundan alınan tedbir ve önlemler geliştirilerek bir çalışma yürütülmüş, bu çalışma süreci sonunda 30.03.2012 tarihinde “**Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge**” İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulmuştur. Bu yönergenin ruhunu insan haklarının asgari şartlarının sağlanması ve zulümden kaçan kitlenin acil koruma ihtiyacını

karşılama üzerine kurulan “geçici koruma statüsü” oluşturmaktadır. Mevcut mevzuatımızda kanuni düzeyde yer almayan geçici koruma rejimi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun “Geçici Koruma” başlıklı 91. Maddesinde**, şu şekilde tanımlanmaktadır:

“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir”(1)

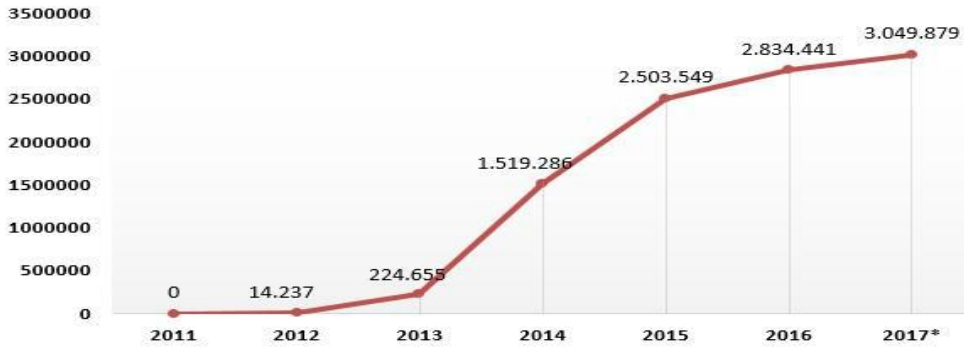
Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91’inci maddesine istinaden geçici korumaya ilişkin yönetmelik çalışmaları sonucu 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği çıkartılmıştır. Şu anki statü halen geçici korumadır. Bu yönetmeliğin iş piyasasına erişim hizmetlerini içeren maddesine yönelik son düzenleme Şubat 2016’da Başbakanlık genelgesiyle yürürlüğe girmiştir. Buna göre Suriyeli sığınmacılar, geçici kimlik belgelerinin düzenlenmesinden 6 ay sonra ve sadece ikamet ettikleri illerde çalışma izni için başvurma hakkı elde etmiştir. Bu tarihe kadar çalışanlar ise kayıtdışı çalışan sayılmaktadır. Firmalara uygulanan istihdam kotası %10’dur. Ancak işletmeler ilgili işe herhangi bir Türk işçi bulamadığını belgelerse bu kota uygulanmamaktadır.

2. TÜRKİYE NÜFUSUNUN VE SURİYELİ SİĞİNMACILARIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Makro Ekonomisine etkilerini değerlendirmek için mevcut durumdaki Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin varlığını ve demografik özelliklerini iyi analiz etmek gerekmektedir. Göç idaresi verilerine bakıldığında 2012 yılında 14.237 kişi olan Suriyeli Sığınmacı sayısının 2017 Haziran ayında 3.049.879 kişiye ulaştığı görülmektedir. Bu sayı Türkiye Nüfusunun (79.814.871) %3.82’ni oluşturmaktadır. Bu sığınmacıların yaklaşık 2.8 milyon kadarı Türkiye’nin her iline dağılmış durumdadır. Geriye kalan yaklaşık 250.000 kişi ise kamplarda bulunmaktadır.

Şekil 1. Yıllara Göre Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Sayısı

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

*15.06.2017 tarihi itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr) adresinden 02.03.2018 tarihinde erişildi.

Tablo 1. Suriyeli Sığınmacıların ve Türk Nüfusunun Yaş Yapısı

NÜFUSUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (2017)				
Yaş Grubu	SURIYELİ SİĞINMACILAR		TÜRKİYE	
	Nüfus	Nüfus Yüzdesi	Nüfus	Nüfus Yüzdesi
0-14	1.135.316	%37.22	18.925.782	%23.71
15-64	1.853.500	%60.77	54.237.586	%67.98
65+	61.063	2%	6.651.503	%8.33
Toplam Nüfus	3.049.879		79.814.871	

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (www.goc.gov.tr) adresinden 02.03.2018 tarihinde erişildi.

Tabloda görüldüğü gibi 0-14 yaş grubundaki sığınmacıların oranı %37.22'dir. Zorunlu eğitim yaşı olan 18 yaş ve altındaki grup olarak değerlendirildiğinde rakam %45 civarında olmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların yarsının eğitim çağına olduğu, çalışma grubundaki nüfusun ise %60 olduğu görülmektedir. Türkiye için tabloya bakıldığında yaşlı nüfusun göreceli olarak daha fazla olduğu buna karşın 15 yaş altı çocuk nüfus oranımızın ise Suriyeli sığınmacılara nazaran daha düşük olduğu yorumu yapılabilir. Bu kombinasyon birlikte düşünüldüğünde salt nüfusumuzun yaşlandığı Suriyeli nüfus ile birlikte ise yaş ortalamasının düştüğü söylenebilir. Özellikle çocuk teşvikleriyle gündeme gelen devlet politikalarının yaslandığı plan, önümüzdeki 20 yıl içinde emekli nüfusun artıp sigorta havuz sisteminde çalışan nüfustan yeterince prim toplayamama ve devletin emekli maaşları için gerekli fonu da elde edememe gibi sonuç çıkabileceği düşüncesidir. Suriyeliler bu noktada Türkiye'ye taze kan olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki Almanya-Türkiye arasında yıllar önce imzalanan işçi anlaşması

buna benzer bir durumdan esinlenmiştir. Yaşlanan Almanya nüfusuna Türk vatandaşları ilaç gibi gelmiş çalışan kesim olarak sanayilerinde atılımlar ve üretimlerin artmasında lokomotif işgücü görevi yapmıştır. Günümüzde sanayide Türkler işçi pozisyonunda hala önemli bir ittirici kuvvet olarak çalışmaktadır. Türkiye’nin göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna gelmesi ümit verici olarak değerlendirilebilir. Ekonomideki en önemli göstergeler arasında yer alan işsizlik bakımından konuya yaklaşıldığında ilk analiz edilmesi gereken gösterge nüfus yapısıdır. Bu noktada yaş, cinsiyet, nüfusun eğitim düzeyi gibi nitelikler asıl belirleyici unsurlardır.

3. SURİYELİ MÜLTECİLERİN İŞGÜCÜ NİTELİKLERİ VE TÜRKİYE’DE MEVCUT İSTİHDAM DURUMU

AFAD 2014 verilerine göre Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin %34,8’i ilkokul mezunudur, üniversite ve üzeri eğitimi olanların oranı ise sadece %8.7’dir. Erkeklerin %80 i meslek sahibi iken kadınların sadece %10’luk bir kısmının mesleği bulunmaktadır. Kadınların %50’si savaş öncesinde ev hanımı olduğunu bildirmektedir. Kadın nüfusuna bakıldığında eğitim düzeyinin de işgücü niteliğinin de oldukça düşük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ağustos 2017 TÜİK istatistiklerine göre Türkiye nüfusunun 15 yaş ve üzeri olan kısmı yaklaşık 60 milyon kişidir. Bu nüfus aynı zamanda potansiyel işgücünü oluşturmaktadır. Bu sayının yaklaşık 31 milyonluk kısmı ise istihdam edilenler ile işsizlerin oluşturduğu işgücü kapsamındadır. İstihdam kapsamında yaklaşık 31 milyon kişi bulunmakta olup kalan 4 milyon civarında kişi işsizdir. Suriyelilere gelindiğinde ise yaklaşık 3 milyon olan nüfusun 1.2 milyon kişinin işsiz olduğu anlaşılmaktadır. (Tablo 2).

Tablo 2. İstihdam Yapısı

NÜFUSUN İSTİHDAM YAPISINA GÖRE DAĞILIMI (2017)				
	SURİYELİ SİĞINMACILAR		TÜRKİYE	
Yaş Grubu	Nüfus	Nüfus Yüzdesi	Nüfus	Nüfus Yüzdesi
Toplam Nüfus	3.049.879	-	79.814.871	-
Potansiyel İşgücü(15-64)	1.853.500	%60	60.002.000	%75
İşgücü(istihdam+işsizler)	2.000.000	%65	30.781.000	%38
İstihdam	20.000	%0,2	28.828.000	%36
Kayıtdışı İstihdam	800.000	%26	9.000.000	%35,1
İşsiz Nüfus	1.200.000	%40	3.700.000	%10,6
İşsizlik Oranı (işsiz/işgücü)	%60		%12	

Kaynak: Verilerin bir kısmı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017 Şubat), TÜİK (2017-Kasım 2016) ve DİSK (Kasım 2016) raporlarından temin edilmiştir.

Emek piyasasının en önemli parametrelerinden biri olan işsizlik oranı ele alındığında; Ülkemizdeki Suriyeliler ile birlikte İşsiz sayısı 4.900.000'e çıkmakta ve toplam işgücü de 32.781.000 kişi olarak hesaplanırken nihayetinde **işsizlik oranı ise %15'i bulmaktadır.**

Ülkemizde İstihdam edilen yaklaşık 29 milyon kişiden %53 ü hizmet; %20 tarım; %19 sanayi; %7.5 inşaat sektöründe çalışmaktadır.(TUIK 2017-Kasım 2016 verileri) Yine TÜİK verilerine göre tablonun da desteklediği gibi kayıt dışı istihdamın kayda değer olması dikkat çekmektedir Özellikle Suriyelilerin en çok kayıt dışı olduğu sektörler tarımdan sonra sırasıyla inşaat-hizmet-otel ve restoran hizmetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kayıt dışılığın Suriyeliler cephesinde bu denli fazla olmasının bir nedeni de Suriyeli mültecilerin çalışmalarına dair usul ve esasları belirleyen Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin Bakanlar Kurulunca 15.Ocak 2016 tarihi gibi yakın bir tarihte yayımlanmış olmasıdır. Yakın bir tarihte olmasının yanı sıra işverenlerce kota uygulanmasına (%10) yönelik madde ve en fazla çalışma izninin 1 yıl ile sınırlandırılmasıdır. Bu yüzden de çoğu Suriyeli tarım, inşaat, tekstil gibi sektörlerde kayıt dışı çalışmaktadır. Çalışılan sektörlerde uzun saatler ve güvencesiz bir şekilde düşük maaşla istihdam edilmektedirler. Bir anket çalışmasına göre çalışanların ortalama aldıkları ücret: Hatay'da günlük 5.6 TL, Urfa'da günlük 14 TL, Gaziantep'de ise aylık 406 TL olup Türkiye genelinde ortalama aylık maaşları ise yaklaşık 1000 TL civarındadır.(Syrian Refugees, 2015) Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin yasal olarak çalışan kısmı %33 sanayi, %19 hizmetler, %4 inşaat ve %44 diğer sektörlerde çalışmaktadır.

Bazı işverenler için Suriye Sığınmacıların varlığı "ucuz işgücü" bakımından bir avantaj olarak görülmüştür ve başta inşaat sektörü olmak üzere Türk çalışanların bir bölümünün yaptıkları işleri Suriyelilere yaptırarak yeni bir "taşeronluk" yapısı oluşturmaları sıklıkla karşılaşılan olaylar olmuştur (Erdoğan ve Ünver, 2015). Ülkemizin işgücü piyasasına Suriyelilerin etkilerini değerlendirmek için işgücünü niteliğe göre analiz etmekte fayda vardır. Özellikle göçmen nüfusunun eğitim düzeyi işgücünün niteliği hakkındaki en önemli göstergedir.

Tablo 3. Eğitim Durumu

Eğitim Durumu (6 yaş ve üzeri)	Yüzdesi (%)
Okuryazar değil	15,4
Okuryazar	7,4
İlkokul	34,8
Ortaokul	22,1
Lise	11,5
Üniversite ve üzeri	8,7

Kaynak: AFAD (2014).

Tablo 4. Mesleki Durumu (Kamplarda yaşayanlar hariç)

Meslek grubu	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam (%)
Mesleği olmayanlar	17,9	86,5	49,9
Diğer	22,1	4,0	13,6
Zanaatkar	16,8	1,6	9,7
El işçiliği	12,0	0,5	7,2
Tarım-Hayvancılık	6,1	0,9	3,7
Operatör	5,6	0,1	3,0
Yazar-Sanatçı	0,9	0	0,5

Kaynak: AFAD (2014).

AFAD 2014 araştırmasında ortaya çıktığı üzere eğitim ile istihdam iç içe geçmiş vaziyette olup eğitim alanında yapılacak harcamaların devlet bütçesinde gider kaleminde yüksek tutarda yer alacağı düşünülebilir. %50'ye yakın olarak tespit edilen vasıfsız işgücü için mesleki eğitim verilerek krizin yönetilebilme imkanı değerlendirilmelidir.

Eğitim seviyesi düşük, çalışma çağındaki nüfus için Türkçe dil kursları öncelikli olmak üzere mesleki eğitim kursları ve temel eğitimlere dair kurslar açılmalı böylece vasıfsız iş gücü kısa süreli ve yoğun bir şekilde eğitilerek yetenek yaş ve cinsiyetlerine göre çeşitli sektörlere yönlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, bu zamana kadar 4200 meslek kursu açılmış 131.000 Suriyeli eğitim almıştır. (Cumhuriyet, 14.07.2016)

Ancak bu noktada toplumsal hassasiyetlerin dikkate alınması ve Türk halkının çalışmayı tercih etmediği alanların tespit edilerek bu durumun yönetilmesi gerekmektedir. 2014 İŞKUR istihdam araştırmasında eleman temininde en çok güçlük çekilen meslekler arasında sırayla makineci (tekstil), satış danışmanı, beden işçisi, garson, kaynakçı, şoför, mobilyacı, güvenlik görevlisi, temizlik görevlisi ve muhasebeci mesleklerinin yer aldığı görülmektedir. Araştırma sonucuna göre Türkiye genelinde 2 bin 94 farklı meslekte 198 bin 582 kişilik açık iş bulunmaktadır. Her 5 işverenden biri işe uygun eleman bulamamaktadır.

4. SURIYELİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA ETKİLERİ: GAZİANTEP-ADİYAMAN-KİLİS ÖRNEĞİ

Suriyelilerin ekonomiye ve istihdama etkilerine genel olarak bakıldığında risk ve fırsatların iç içe olduğu görülmektedir. Ekonomiye katkılarına bakarken ülkemiz ekonomi dinamiklerinin de iyi analiz edilmesi hayati önem taşımaktadır. Ekonominin en önemli göstergelerinden biri

olan işsizlik noktasında Suriyelilerin ekonomiye etkisi değerlendirildiğinde Suriyeliler ile birlikte işsizlik oranının veriler bir araya getirildiğinde her ne kadar %15 civarına yükseldiği hesaplansa da toplam nüfusa göre en fazla oranda mülteci barındıran illerimiz Gaziantep, Kilis ve Adıyaman ‘da göç sonrası işsizliğin düşmesi ve istihdam kapasitesindeki artış analiz edilerek diğer illerimize model olarak uygulanmaya değerdir.

İşsizlik konusunda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 8 Mart 2014’de açıklanan verilere göre 2013 yılında hem iş piyasasını büyüten, yani işçi alımı yapan hem de aynı zamanda işsizliğin en fazla düştüğü il, Suriyeli sığınmacıların sayısının en yüksek olduğu Gaziantep, Adıyaman ve Kilis’tir. (Anadolu Ajansı, 2014) Bu durum ekonomi açısından Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan tüketim ve üretim cephesinde artışın olmasından ileri gelmektedir. Diğer yandan nüfus artışıyla yine doğrudan ilgili olarak ihtiyaç maddelerine olan talebin artması özellikle bazı illerde hayatı pahalı hale getirmiştir. Bu nedenlerle Gaziantep ve Kilis gibi illerde enflasyon Türkiye ortalamasının üzerinde çıkmaktadır. (Oytun ve Gündoğar, 2015: 21)

Suriyelilerin ucuz işgücü olarak istihdam edilmesi Türkiye kamuoyunda olumsuz kanaate yol açmaktadır. Yapılan bir ankette (partizanlara göre) işimizi elimizden alıyorlar düşüncesi: %66.9 toplamda olmak üzere; AKP 63,6 CHP: 79.8 MHP: 69 HDP:62 (Global Türkiye toplum Trendleri Anketi 2016). Aynı ankette ekonomiye zarar veriyor fikri %76,8 çıkmıştır. AKP:70,7, CHP:95,4; HDP:70,4. Bu görüşlere rağmen bir yaklaşım da işgücü olarak olumlu katkı sağlayacağıdır. Bunun oranı da yaklaşık %17’dir. Türk halkının %56 sı bu ankete göre suç ve olumsuz şartlarını getireceği kanaatinde olduğu anlaşılmaktadır.

Massey ve arkadaşlarına göre (1993), emek ile sermaye arasındaki içsel düalizm, bölünmüş bir işgücü piyasa yapısı biçiminde emek gücüne doğru genişler. İkincil sektörlerdeki düşük ücretler, istikrarsız koşullar ve hareketliliğe yönelik makul olanakların eksikliği ücretlerin daha yüksek, işlerin daha güvenli ve mesleki gelişim imkânının olduğu birincil, sermaye-yoğun sektörlerle çekilen yerli işçileri çekmeyi zorlaştırır. Ücretlerin daha yüksek, işlerin daha güvenli ve mesleki gelişim imkanının olduğu birincil sermaye yoğun sektörüne sürüklenen yerel işçileri düşük ücretlerin, istikrarsız koşulların ve değişkenliğe yönelik makul olanakların eksik olduğu ikincil sektöre çekmeyi zorlaştırır. İkincil sektörlerdeki talep eksikliğini doldurmak için, işverenler yüzlerini göçmenlere çeviriler.

Sınır illerimizde “işlerimizi elimizden alıyor” düşüncesi halk arasında yaygınken Gaziantep’te işsizlik oranında yıllara sari azalış görülmesi Massey’in görüşünü desteklemekte olup işsizlik oranını artırmadığını hatta bir şekilde azalttığını göstermektedir. Bunun kayıt dışı istihdamın

Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin İşgücü Piyasasına Ve İstihdama Etkileri :Gaziantep-Adıyaman-Kilis Örneği

çok yoğun olması ve aslında Türk haklıını kayıt dışılıktan kayıtlı istihdama itme etkisi yarattığından düşüncesinden kaynaklandığı yaygındır. Ayrıca ucuz işgücü olarak görülen Suriyeli mülteciler zamanla çalıştıkları işletmelerden diğer işletmelere transfer yoluyla ücretlerini artırmakta ve bu da uzun vadede ücretlerin dengeye gelmesini sağlayabilmektedir.

Diğer bir yandan işletmeler açısından vasıfsız- ucuz işgücü istihdamı işletme maliyetlerini aşağı çekmekte karlılığı artırmaktadır. Durumu Türkiye genelinde incelemekten çok Suriyelilerin yoğunlaştığı illerde detaylı incelemeler ve raporlar hazırlamak bu açıdan önem arz etmektedir. Vasıfsız işgücünün işçi bulamayan sektörler kanalize edilmesi bu noktada fayda sağlayabilmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen İŞKUR istihdam araştırmaları detaylandırılmalı ve devamlı hale gelmelidir.

2017 yılı İşgücü Piyasa Araştırmaları Raporu’na göre en büyük sorunlardan birisi nitelik ve beceri gerektiren sektörlerde eleman bulunamayışı olmuştur. Zor eleman bulunan mesleklerin başında makineci, garson ve satış danışmanlığı gelmektedir. Diğerleri: Oto bakım onarımcısı, muhasebeci, ahşap mobilya imalatçısı, akaryakıt satış elemanı, betonarme demircisi, CNC torna tezgâhı operatörü, elektrikçi, mermer işçisi, gaz altı kaynakçısı, İngilizce öğretmeni, endüstriyel otomasyon teknolojileri teknisyeni, hasta ve yaşlı bakım elemanı. Teminde güçlük çekilme nedenlerine bakıldığında; ilk sırayı yüzde 74,8 ile “Gerekli Beceriye/Niteliğe Sahip Eleman Bulunamaması”, 2. sırayı yüzde 59,6 ile “Yeterli İş Tecrübesine Sahip Eleman Bulunamaması”, 3. sırayı ise yüzde 47,7 ile “Bu Meslekte İşe Başvuru Yapılmaması” almaktadır (www.iskur.gov.tr). Bu verilerin analizi ve Suriyelilerin söz konusu açıklara kanalize edilmesi durumunda büyük bir sorun fırsata dönüşmüş olacaktır.

Suriyelilerin bir kısmı Türkiye’de çeşitli küçük çaplı işletmeler de kurmuşlardır. 2011’den beri resmi olarak 6 bin 33 yeni şirket kuran Suriyeliler yaklaşık 334 milyon dolarlık yatırım yapmış bulunmaktadır. Suriyeliler, 2013’ten bu yana her yıl yeni şirket kuran yabancılar arasında birinci sırada yer almaktadır. Suriyeli KOBİ’ler ortalama 2 buçuk yıldır Türkiye’de faaliyet göstermektedir ve yıllık ortalama gelirleri 463 bin dolar olarak gerçekleşmektedir. İşletme sahibi Suriyelilerin yüzde 67’si üniversite mezunudur. Türkiye genelindeki Suriyelilerin yüzde 10 olan üniversite oranı dikkate alındığında işletme sahiplerinde eğitim düzeyinin yüksek olduğu görülüyor. Suriyeli girişimciler ortalama 9,4 kişiyi istihdam ediyor. Çalışanlarının çoğu daha önce kayıt dışı olarak çalıştığını ifade ediyor. (CNN Türk, Suriyeli Şirketler, 2017)

5. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLER ÜLKEMİZ EKONOMİSİ İÇİN KRİZ Mİ FIRSAT MI?

5.1. Pozitif Bakış Açısı

- Ucuz işgücü ekonomiyi besleyebilir.
- Dozurulamayan sektörlerin istihdam açısından talebi karşılanabilir.
- Kayıt dışı çalışma oranları Gaziantep-Kilis örneğinde olduğu gibi azalarak işsizlik rakamları düşebilir.
- Suriyelilerin nüfus yapısı itibariyle daha genç olması yaş ortalaması giderek yükselen ve yaşlanan ülkemizi uzun vadede dinamik kılabilir.
- Suriyeli yatırımcılarca kurulan yeni işletmeler sermaye girişi ve istihdam olanakları yaratabilir.
- Orta Doğu ile ticari ilişkilerde Suriyeliler köprü vasıtası görebilir.
- Göçmen nüfusun yerli halka nazaran daha fazla risk alabilme özelliğinin bulunması girişimcilik ruhunu artırabilir.
- Suriyelilerin ülkemize getirdikleri bireysel sermayeler ülkemiz ekonomisine girmektedir. (Bir kişinin yaklaşık 1000 usd yanında getirdiğini varsayarsak yaklaşık 3 milyon Suriyeli'den ülkemiz ekonomisine 3 milyar usd girdiğini söylemek mümkün olabilir.)

5.2. Negatif Bakış Açısı

- Uzun vadede kaçakçılık gibi suçlar ortaya çıkabilir.
- Ülke ekonomisine halihazırda külfet yaratmakta iken, uzun vadede maliyetler daha da artabilir. Vergi yükümlülüğü bulunmaması ülkemiz vatandaşlarının ülkemizdeki Suriyelilerin maliyetlerini dolaylı olarak yüklenmesi sonucunu doğurmaktadır.
- Henüz iyi bir göç politikamız bulunmamaktadır.
- Kalifiye mültecilerin vatandaşlığa alınması tartışmasında kalifiye nedir sorusu tam olarak çerçevesi belli değildir.
- Çalışma izinlerinin alınmasındaki maliyetten işverenler kaçınmakta bu da Suriyeli istihdamını güçleştirmektedir.
- Bir takım çalışma belgeleri Türkçe sıkıntısı nedeniyle alınmamaktadır. (Tehlikeli maddeler sertifikası, iş güvenliği sertifikası vb.)
- Suriyelilerin hala diplomada denklik belgesi sorunu yaşamaları eğitimin önünde ciddi bir sıkıntı yaratmaktadır.

- Kayıt dışı işçi çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasında rekabet sıkıntısı yaşanması ve uzun vadede işgücü piyasasının bozulabilme olasılığı bulunmaktadır.
- Turizm de istihdamın turistlere olumsuz etki bırakabileceği fikri ortaya çıkabilir.
- Anketlerde hiçbir şekilde Suriyeli işçi çalıştırmam diyenlerin %32 çıkması bir handikaptır ve ekonomik entegrasyonu güçleştiren bir etken olarak karşımıza çıkabilir.
- Halk endişelidir. Medyanın da etkisiyle çatışma yaratabilecek ortamlar oluşabilmekte, özellikle sınır illerimizde provoke olaylar yaşanmaktadır.
- Suriyelilerin bankacılık sektöründe bazı işlem kısıtlarının olması örneğin kredi taleplerinin karşılanamaması (Türkiye vatandaşı olanlar hariç) ekonomik entegrasyonu olumsuz etkilemektedir. Bu durum yatırımların ve genel itibariyle ekonomik faaliyetlerin sekteye uğramasına neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin Suriyelilere kapı açmasıyla başlayan süreç demografik yapıyı, eğitim oranını, işsizlik oranını, eğitim dokusunu verilerin de desteklediği üzere önemli bir şekilde değiştirmiştir. Türkiye'deki mevcut ekonomik sıkıntılar da göz önünde bulundurulduğunda söz konusu süreç oldukça çetin ve yorucudur. Her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da entegrasyon sorunları ortaya çıkmış ancak toplumun büyük bir kesimi birlikte yaşamın getirdiği sonuçlardan beklenildiği kadar olumsuz etkilenmemiştir. Suriyeliler açısından bakıldığında ise mevcut politikaların ve yasal mevzuatın yetersiz kaldığı anlaşılmakta buna rağmen, bu yöndeki çalışma ve güncellemelerin de hız kesmeden devam ettiği görülmektedir. Türkiye bu konuda az zamanda çok mesafe kaydetmiş olup dünyada benzeri az rastlanır böylesi bir göç sınavını en iyi şekilde vermenin gayreti içerisinde ve takdiri hak etmektedir.

2011 yılından bu yana ülkemizde olan Suriyelilerin artık geçici olarak görülmesi makul değildir. Geri dönüşler olsa dahi çoğunun ülkemizde kalacağı göz önünde bulundurularak politikalar bu yönde şekillenmelidir. Özellikle geçici koruma statüsünden çıkarılarak, hukuki statülerinin netleşmesi tabloyu biraz daha okunabilir bir hale getirebilir. Ülkemiz 1951 Mültecilerin Statüsünü Düzenleyen Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıtlılık şerhiyle taraf olmuştur. Yani sadece Avrupa'dan ülkemize gelen göçmenlere mülteci statüsü tanımlanabilir. Ülkemizin jeopolitik konumu gereği bu coğrafi kısıtlılık çok yerinde ve delinmemesi gereken bir kuraldır. Ülkemizdeki Suriyelilerin her ne kadar mülteci olarak kabul edilmelerine yönelik ülkemiz ve kamuoyu üzerinde bir baskı oluşturulmaya çalışılsa da mültecilik ülkemizdeki ekonomik kamburu artırmaktan başka bir şey getirmeyecektir. Vatandaşlık tartışmalarına da

kamuoyu önyargılı bakmakta olup vatandaşlığa geçirmenin kolay ve topluca olması da, riskli bir süreç olacaktır. Bu durumda vatandaşlık gündeme gelirse de vatandaşlığa alım süreci son derece seçici olmak zorundadır. Statünün netleşmesine yönelik kanun ve yasalar bir an önce yapılmalıdır, işgücü ve istihdam gibi sorunların da önüne ancak bu şekilde geçilebilir.

Ekonomi eğitimden, eğitim de dil eğitiminden bağımsız düşünülemez. İş hayatında ve sosyal hayatta en çok zorluğu Türkçeyi kullanmada yaşayan Suriyelilerin dil eğitimine öncelik verilmelidir. Bununla ilgili Devlet ile Sivil Toplum Kuruluşları ve iş dünyasının aktörleri birlikte hareket etmelidir.

Suriyelilere yönelik mesleki haritalandırma bir önce yapıp İŞKUR istihdam araştırmalarının da devamlılığı sağlanarak mevcut duruma Suriyelilerin kanalize edilmesi sağlanmalıdır. Eğitim durumlarının düşük ve daha çok kalifiye olmayan kişilerden oluştuğu göz önünde bulundurularak mesleki eğitim kurslarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Çocuk işçiliğin yaygın olarak görülmesi büyük bir sorundur. Suriyelilerin %45'i 18 yaş altıdır bu yüzden çocukların okula gitmesi teşvik edilmeli hatta bu konuda taviz verilmemelidir.

Suriyelilerin istihdamında kayıt dışılığı engellemek için firmalara yaptırım uygulanabilir, diğer yandan Suriyeli istihdam eden işletmelere de vergi indirim ve SGK prim desteği gibi teşviklerle işgücü piyasasında olumlu etkiler yaratılabilir.

Tüm bunların yanı sıra, OECD 2014 Ekonomi Raporu'nda da yer aldığı üzere bir ülkenin gelişmişlik seviyesi göç eden kitleden ne kadar etkileneceğini belirler. Yani gelişmişlik seviyesi arttıkça olumsuz etkilenme de azalır. Türkiye genel ekonomi dinamikleri ne kadar iyi olursa negatif etkilenme de daha az olur denilebilir.

Suriyelilerin özellikle yoğun bulunduğu illerimizde araştırmalar yapıp analiz edilerek özelden genele bir politika uygulanmalı, yerel yönetimlerin bu konuda çok aktif ve çözüm odaklı çalışması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD (2014) Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş topraklarında misafirlik. Ankara, 13Nisan tarihinde <https://www.afad.gov.tr/upload/Node/3931/xfiles/webformatisuriyedenturkiyeyenufushareketleri.pdf> (Erişim Tarihi: 26.12.2017).

Betts, A. (2017), *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*, Çev. M. Türkaslan, Ankara: Hece Yayınları.

Betts, A., Gill, L., ve Milner, J. (2017) *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği*, Çev. Özgün Emre Koç, İstanbul: BMMYK İKÜ Yayınevi.

Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin İşgücü Piyasasına Ve İstihdama Etkileri :Gaziantep-Adıyaman-Kilis Örneği

- CNN Turk Ekonomi, (Kasım,2017) Suriyeli Şirketlerin sayısı 10 bini geçti. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/suriyeli-sirketlerin-sayisi-10-bin-gecti>(Erişim Tarihi: 18.11.2017).
- Demir, Ö. (2016) Crisis or Opportunity? Public Debate and Perception on Syrian Refugees in Turkey, *Turkish Migration* 2016 *selectedpapers*; https://books.google.com.tr/books?id=VACVDQAAQBAJ&pg=PA124&dq=o%C4%9Fuzhan+%C3%96mer+Demir+Crisis+or+opportunity&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwj0uJm8_MfYAhVJJOwKHaB1CxxwQ6AEIJzAA#v=onepage&q=o%C4%9Fuzhan%20%C3%96mer%20Demir%20Crisis%20or%20opportunity&f=false, (Erişim Tarihi: 08.01.2018).
- documents.worldbank.org/curated/en/583841468185391586/pdf/102184-WP-P151079-Box394822B-PUBLIC-FINAL-TurkeysResponseToSyrianRefugees-eng-12-17-15.pdf
Editör, 2017. Türk Toplumunu Mülteci Konusunda İyi Bir Sınav Veriyor 01 Kasım 2017 tarihinde <http://gocvakfi.org/turk-toplumunu-multeci-konusunda/>(Erişim Tarihi: 26.12.2017).
- Duruel, M., (Haziran, 2017) “Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler”, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:2.
- Erdoğan, M.M.; Ünver, C. (2015) Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, (TİSK), Ankara.
- Kaygısız, İ. (2017) *Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri* <http://docplayer.biz.tr/52635413-Dunyadan-agustos-2017-suriyeli-multecilerin-turkiye-istihdam-ve-ekonomik-etkileri-irfan-kaygisiz.html>(Erişim Tarihi: 23.04.2018).
- Koyuncu, A. (2016) “Nimet mi? Külfet mi? Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıları ve Göç Ekonomisi Üzerine Bir Derkenar,” *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler*, Wald.
- Kuyumcu, İ. ve Kösematoğlu, H. (2017) The Impacts of The Syrian Refugees on Turkey’s Economy (2011-2016) 2:1 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/307136> (Erişim Tarihi: 24.04.2018).
- Marshall, G. (2005) *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. O. Akınbay, D. Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Massey, D., Arango, J., ve diğer. (2014) “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirilmesi”, *Göç Dergisi* 1;1 s.11-46 <http://docplayer.biz.tr/12070639-Uluslararası-goc-kuramlarının-bir-değerlendirmesi.html>(Erişim Tarihi: 23.04.2018).
- Oytun, O. ve Gündoğar, S. S. (2015) Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Ankara: ORSAM-TESEV Rapor.
- OECD, Migration Policy Debates (2014) *Is Migration Good for the Economy?* <https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf>(Erişim Tarihi: 20.04.2018).
- Öner, A. ve Ihlamur, G. (2016) *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sağiroğlu, Z. (Tarihsiz) *The Fundamental Parametres of Turkey’s New Migration Policy and Management Within the Terms of New Legislation* Presented at Turkish Migration Conference 25-27 June, Charles University.

TC İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü web adresi, 2015. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda Geçici Koruma, http://www.goc.gov.tr/icerik6/yabancilar-ve-u-uluslararasi-koruma-kanununda-gecici-koruma_409_558_1098_icerik (Erişim Tarihi: 24.04.2018).

TEPAV, (2016) Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4044> (Erişim Tarihi: 24.04.2018).

The Guardian, *The refugee crisis is a problem of poverty, not just migration*, <https://www.theguardian.com/global-development/2016/jun/20/the-refugee-crisis-is-a-problem-of-poverty-not-just-migration> (Erişim Tarihi: 15.11.2017).

TÜİK ihracat istatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 16.02.2018).

Türkiye İş Kurumu İnternet Şubesi, 2014 ve 2017 İstihdam Raporu <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx> (Erişim Tarihi: 24.04.2018).

The World Bank Data International migrantstock (% of population), 2008. <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL.ZS?end=2015&start=1960> (Erişim Tarihi: 01.03.2018).